

Forfatter: Ingemann, B. S.

Titel: Valdemar Seier

Citation: Ingemann, B. S.: "Valdemar Seier", i Ingemann, B. S.: *Valdemar Seier*, udg. af Marita Akhøj Nielsen , Det Danske Sprog- og Litteraturselskab, Borgen, i samarbejde med Nyt Dansk Litteraturselskab, cop. 1987, s. 515. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/catalog/adl-texts-ingemann02-shoot-idm140036555251648/facsimile.pdf> (tilgået 26. april 2024)

Anvendt udgave: Valdemar Seier

Ingemanns sigte med *Valdemar Seier*

Ingemann var selv helt klar over, hvad han ville med sine nationalhistoriske værker, og heller ikke samtiden skulle kunne være i tvivl, for allerede i indledningen til *Valdemar den Store og hans Mænd* står den bekendte programklæring:

Stig op af Graven, du Slægt, som døde!
Forkynd dit Fald og afmal din Brøde!
Advar os for Udslettelsens Dom,
Og viis os hvorfra din Frelse kom!
Men I, som lyste i Tider dunkle,
Som klare Nordlys ved Midnat funkle!
I store Aander, som over Jord
Med Frelsens evige Banner foer!
Der Herren mægtig sin Haand udstrakte,
Og Folkeaanden til Liv gjenvakte –
Lys atter for os fra natlig Tid,
I Aandekæmper i Herrens Strid!
Og blunder atter i Blødheds Drømme
Mit Fødeland ved de dybe Strømme;
Hvad heller raser i blinde Lyst
Forvildet Slægt mod sit eget Bryst;
Da ryster Sjælen og vækker Aanden,
Og styrker Hjertet og ruster Haanden
Til dansk og stor og til herlig Tid –
Til Danmarks Frelse i Nødens Tid!

Se note s. 556

Den nationale vækkelse

Den nationale vækkelse var Ingemann ikke ene om at arbejde for i 1820'rne. Efter statsbankerotten i 1813 og Kielerfreden i 1814, hvor Danmark måtte afstå Norge, fulgte en periode med tilbagegang for både handel og landbrug. Da opstigningen fra dette nulpunkt efterhånden kom i gang, ydede også litteraturen sit bidrag til den folkevækkelse, der syntes fornøden. Især naturligvis Grundtvig, men også periodens andre litterater havde ligesom Ingemann et bevidst nationalt sigte med deres værker fra 1820'rne. Denne nationalromantik

var i høj grad inspireret af den tilsvarende tyske retning, men rigtig nok med et mere afdæmpet politisk budskab. Og rammerne for politisk udfoldelse var snævre: Frederik VI's enevalde talte endnu i 1820'erne ikke nogen offentlig debat om politisk omtålelige emner. Ingemann har dog ikke følt tammerne trykkende. For det første var den væsentlige frihed for ham den åndelige – og den havde man efter hans mening netop under Frederik VI. Han var nemlig overbevist om kongens omsorg for nationens åndelige velfærd, og det vil i praksis sige majestæten beskyttelse af religion, kunst og videnskab, som Ingemann ved flere lejligheder har priset, mest direkte i sin tale på kongens fødselsdag i 1824. For det andet bevarede han – som næsten hele det danske samfund endnu i midten af 1820'erne – en urokkelig tillid til enevalden som den styreform, der bedst forenede kongen og folket om deres fælles opgave og ansvar: bevarelsen af folkeånden.

Denne i egentligste forstand konservative holdning genfindes klart i *Valdemar Seier*. Kirkens åndelige frihed skal respekteres af kongemagten, og det betyder i praksis, at Valdemar bør se på Guds og ikke på kronens ære. Tanken fremsættes f.eks. af Dagmar (s. 183-185), af Sunesønnerne (s. 354f. og 365-367) og ikke mindst i fremstillingen af den gamle, omsider gudfrygtige konge (s. 482 og 485). Kunsten skal kongen især ære ved at lade sig inspirere af den sande digtning. Det er først og fremmest Thorgeir Danaskjalds sang, der får Valdemar til at bejle til Dagmar, en helt igennem god handling efter romanens vurdering. I forhold til folket har kunsten to vigtige funktioner: den udtrykker folkets følelser (s. 178f. og 271), og den opflammer folket til handling for kongen (s. 436f.). Den falske kunst derimod bør naturligvis kongen såvel som folket vogte sig for. Den smigrer nemlig stoltheden og hidser sanserne (s. 162) eller ægger til splittelse mellem kongen og folket (bl.a. s. 400f.). Endelig er videnskabens rette placering eksemplificeret af historien, hvor Saxos værk tillægges væsentlig betydning for nationens selvforståelse (se åbningsscenen og s. 376f.).

Det andet grundlæggende synspunkt i Ingemanns politiske overbevisning, forholdet mellem kongen og folket, fremtræder med størst vægt i hele romanens struktur: det er kun foreningen af konge og folk, der kan bringe Danmark til en lykkelig udfoldelse. Hvor en af parterne svigter, ødelægges riget. Tanken fremgår også af talrige enkeltscener, som eksempel skal nævnes optakten til Volmarslaget, s. 362-367. Her bevirker kongemagtens tryk, at folket splittes. Denne

opløsning åbner for overfald af de hedenske estlændere, på én gang Guds og Danmarks fjender. Da kongen meldes falden, opløses hæren i forvirring, og først ved foreningen af Gud, konge og folk kan nationen mønstre sin styrke.

Til trods for Ingemanns understregning af folkets betydning har hans folkelighed sine meget iøjnefaldende grænser. Ingen af hovedpersonerne tilhører det brede folk, og når dette skildres, sker det som regel humoristisk (f.eks. Martin s. 78-80 og folkemængden ved Dagsmars begravelse s. 272f.). Ingemann har ganske vist borgerskabets skarpe blik for de medfødte standsforskelles ødelæggende virkning, f.eks. trues Carls og Ottos venskab af den sociale afstand mellem dem (s. 250), og romanens ideal, Dagsmar, udtrykker direkte, at personlige egenskaber er vigtigere end byrd (s. 270). Men Ingemann bliver ikke af den grund demokrat. Baggrunden for hans afvisning af demokrati anes i Valdemars karakteristik af folket, der ikke ved, hvad det selv vil, og som ikke af sig selv har sans for noget højere end kødgryderne (s. 349).

Den religiøse vækkelse

Den vækkelse af samtiden, Ingemann ønskede i indledningen til *Valdemar den Store*, skulle jo ikke kun være national, for vi har ikke bare et jordisk fædreland, men først og sidst et himmelsk. Derfor er *Valdemar Seier* ikke alene et nationalt opbyggelsesskrift, men i lige så høj grad et kristeligt. Den religiøse vækkelse var i modsætning til den nationale ikke en bred strømning i 1820'erne, men Ingemann og Grundtvig følte sig på denne front som enlige kæmper. I romanens diskussioner mellem den kristne tro på den åndelige virkelighed og den skeptiske, materielt bundne fornuft afspejles Ingemanns opgjør med den efter hans smag alt for rationalistisk prægede samtid. Omkring Volmarslaget, s. 357-359 og 372-374, findes de mest udførlige diskussioner om emnet, hvor Ingemann lader troen sejre. Imidlertid findes der også eksempler på, at han forklarer tilsyneladende overnaturlige fænomener: Esbern Snares død skyldes ikke ånder, men snarere Kullemanden (s. 62ff.), Dagsmar spås ikke af en havfrue, men af Helene (s. 242-244). Hyppigere og vægtigere er dog de episoder, hvor Guds indgriben skildres, uden at det overnaturlige anfægtes, bl.a. Carl og Saxo i kapellet s. 33 og Dagsmars genopvækkelse s. 269-271. Den

rigtige holdning over for sådanne begivenheder er naturligvis tro, men en tro, der ikke har behov for den indsigt og sikkerhed, som i romanen tilbydes af astrologien (og i Ingemanns tid af den romantiske panteisme eller naturfilosofi). Den frister Kullemænd og Hele- ne, men afvises af Albert og Valdemar, selv om hverken de eller ro- manen betvivler astrologiens sandhedsværdi (s. 64-66 og 112f). Troen skal m.a.o. være en blind tillid til Guds styrelse, meget anskue- ligt praktiseret af bisp Peder både på Sæbygård (s. 66f) og på vejen til Rom (s. 220ff). Et udtryk for Guds styrelse er også det indvortes lys eller Guds stemme i sjælen, som Hellig Anders, kong Primislaus og Dagmar anser for menneskets ubedragelige vejleder (bl.a. s. 94 og 152-154). Troen er nøje forbundet med det evigheds håb, der forsoner f.eks. Dagmar med hendes skæbne (s. 270), men også med kærlig- heden, som allerede her på Jorden kan virke forsonende. Det fremgår især klart af Carls og Rigmørs møde med Albert s. 496-499. Håbet kan også bevirke, at den troende giver aftald på at realisere kærlighe- den her i livet, som når Kirstine går i kloster, men trolover sig med Otto for evigheden (s. 500). Ingemann har fra sin ungdoms for- nægtelse af den fysiske kærlighed bevaret en vis svaghed for klosterlivet og colibatet, som vanskeligt lader sig forene med den lutherdom, han dog hævdede at bekende sig til. Eksempler på denne forsagelse findes i skildringen af Andreas' sublimerede kærlighed og af grev Adolphs løfte om at gå i kloster, s. 458 og 477f. Imidlertid giver Ingemann også udtryk for en vis skepsis over for munkevæsenet: bisp Valdemar er ikke mindre hovmodig og menneskeforagtende i Løckum end på Søborg (s. 389 og 200). Med bisp Conrads dødelse af de kødelige ly- ster er det heller ikke meget bevendt, som bortførelseshistorien s. 306f. viser. Den samme snu klerks anløbne moral s. 136 viser lige- som Arnfreds hule skolastik s. 94f. og grev Henriks tvivlsomme brug af valfarter og relikvier s. 303 de sider af katolicismen, Ingemann måtte tage afstand fra, selv i en skildring af middelalderen. I øvrigt rammer hans kritik af religiøst misbrug ikke kun den katolske kirke; hudfletningen af hykleriet f.eks. s. 289f. har videre adresse.

Romanens menneskesyn

Et område, hvor Ingemann i højere grad end i den kristelige vækkelse er i samklang med den samtidige litteratur, er hans skildring af sammensatte, »interessante« personligheder. Allerede i sine ungdomsværker har han med forkærlighed tegnet ekstreme karakterer, præget af voldsomme følelsesudsving og en smertelig spaltelse mellem dømmelige tilbøjeligheder og himmelsk længsel. Sådanne skildringer findes også i *Valdemar Seier*, men i forhold til ungdomsværkerne er de afdæmpede, ligesom karaktertegningen i romanen er kendetegnet ved en vis interesse for hverdagsagtige sjælelige tilstande: personskildringen bliver noget mere nuanceret og individualiseret end tidligere, hvilket åbningsscenen, s. 9-27, rummer gode eksempler på: Saxo og Andreas fremtræder som klart forskellige og temmelig nuancerede personligheder, både ærværdige og pudsige (dermod bliver Gunner og Harpestræng ikke meget mere end skabeloner, bhv. den ivrige patriot og den indskrænkede lærde). Beskrivelsen af Andreas s. 11 giver lejlighed til at omtale endnu et generelt træk i Ingemanns (og det samtidige dramas) psykologi: det ydre afspejler på en meget enkel måde det indre, ligesom det materielle overhovedet kun er et udtryk for det åndelige. Denne idealistiske grundholdning har Ingemann altid haft, det nye er, at han interesserer sig for konkrete iagttagelser af omverdenen og finder dem værdige til at indgå i litteraturen. Som et enkelt eksempel på denne konkrete iagttagelse kan man anføre scenen, hvor Beengjerd skærer sig i fingeren ved meddelelsen om Valdemars bryllup (s. 205). Ingemann har siden fortalt, at han selv en gang reagerede på lignende måde (*Tilbageblik*, s. 24).

Ingemann lader ikke sin læser være i tvivl om, hvem der er helt og hvem skurk. Især virker vel helte- og heltindeskikkelserne irriterende forenklede. Der er ikke ondt skabt i f.eks. Dagmar, og de fatale konsekvenser af hendes mangel på forståelse for mindre ophøjede skabninger som bisp Valdemar tillægger romanen ikke hende som fejl. Grev Adolphs ædelhed overgår tilsvarende de dristigste forhåbninger til menneskenes børn, men det hører dog med til billedet af Ingemann, at hans nationalfølelse ikke hindrer ham i at tillægge en af Danmarks fjender en så smuk karakter. Mens det altså ikke er svært at finde helt »hvide« personer i *Valdemar Seier*, er det straks vanskeligere